

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Ք Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՌԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղր. 100 :

Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի :

Պոլսի գու. քա. գացած Լրագիրներուն փոխարին ծախքը առնուցին ջրաց է :

Իր շահին համար չուր մը հրատարակեց ուշացը ցիտի վճարի տուցին 40 փարաջ :

Դարասից գրոց ծանուցուց արի է :

Դուրսին եկած համակերու. ք. փոխարին ծախքը ցիտի վճարի է :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 26 ՄԱՅԻՍ

— Օրհնուորական գործող խորհրդը գարանի անդամ ֆելիք մեծապատիվ Սուլամիեր փառային նոյն խորհրդարան նին նախագահ անուանեցաւ, բարձրապատիվ Սուլամիէր փառային տեղը, որ քերականութեան բարձր աստիճանի ելաւ :

— Կայսերական թիկնապահ զօրաց հրամանատարներէն մեծապատիվ Իսահակ փառային, որ վեհափառ ինքնակալին հրամաններուն պատգամաւոր գործակալներէն է, ֆելիքսութեան պատիւ առաւ :

— Սեփականութեան Պիւլիպիլ Լճմէր փառային, որ տակէց բաւական ժամանակ առաջ մեծազօր տերութիւն կողմէն կարեւոր գործով մը Լիւբիւստա խորհուրդէն, նոյնպէս ֆելիքսութեան պատիւ առաւ :

— Սեփականութեան Սուլի կառավարիչ մեծապատիվ Լիւմի փառային կողմէն բարձրագոյն դրան գործակալ անուանեցաւ :

— Լիւմիլի ֆելիքսութեան մեծապատիվ Գերբ ֆելիքսութեան հաւաքակցող կրթութեան ժողովին անդամ անուանեցաւ :

— Տաճկաց ուսումնականներուն գանձապետի օրագիր մեծապատիվ հաճի Իսահակ ֆելիքսութեան կրթող կարգի պատիւ տրուեցաւ :

— Կրօնական կարգաւորող գանձաւոր (Էփրաֆի խաղիկներ) ֆելիքսութեան պաշտօնը պէտք է մալ տեսչութեան հետ մէկ ըլլալով ասկէց ետքը մալ լիւմի ֆելիքսութեան անուամբ պիտի ծանցուի : Եւ այս պաշտօնը նոր կարգաւորած կերպով ասկէց առաջ Լիւմիլի Կրթական գաւառին եկամտից գանձապետ (մալ միւսիլի) և բարձրագոյն դրան երրորդ կարգի պատիւաւոր մեծապատիվ Կառլ ֆելիքսութեան տրուեցաւ :

— Ղրտաքի նախկին կուսակալ բարձրապատիվ Գերբ փառային գիւլանագիր մեծապատիվ Կարախիմ Զաքար ֆելիքսութեան, և Խիւստովնիկեար գաւառին եկամտից գանձաւոր գրաւիչներէն (մալ քաւթիլի) մեծապատիվ Զիւսէին պէտք և Զաքար ֆելիքսութեան, և Գորս քաղաքի երեւելի բնակիչներէն Լաքուպ աղա զատե մեծապատիվ Զաքար ֆելիքսութեան հոգալիք պատիւ տրուեցաւ : և յիշեալ Կարախիմ Զաքար ֆելիքսութեան բարձրապատիվ փառային նամակագրութեան գիւլանը գրաւիչ անուանեցաւ :

— Բերդերինի Կառլ ֆելիքսութեան մեծապատիվ հաճի Կառլ ֆելիքսութեան և անոր գործակից մեծապատիվ Օլիւ Էրապիլին Սուլամիէր ֆելիքսութեան հոգալիք պատիւ տրուեցաւ :

— Վիտինու բարձրապատիվ փառային ֆելիքսութեան մեծապատիվ Լիւմիլ փառային ֆելիքսութեան չորրորդ կարգի պատիւ տրուեցաւ :

— Զաքար ֆաւառին մէջ բնակող ֆելիքսութեան ցեղին ցեղագետ Սուլամիէր փառային, և Զաքար քաղաքի երեւելիներէն Լիւմիլ պէտք և Կարախիմ ֆելիքսութեան և Վիտինու երեւելի բնակիչներէն նոյն քաղաքին կառավարութեան գերագոյն ժողովին անդամ Խուրշիտ ֆելիքսութեան ֆելիքսութեան պատիւ տրուեցաւ :

— Կոստանդնուպօլսոյ կայսերական բանակին հրամանատարներէն ֆելիքսութեան մեծապատիվ Լիւմիլ փառային քանի մը տարիէ ի վեր մէկ երեւելի և կարեւոր գործող մը կ'աշխատի : որ է պապ ծախիւն օսմանիւն զինուորական : Կոր մէջ աղէկ համակերպման և խորհրդը գաւառի խորհրդին կը պատմէ տաճկաց հին և նոր ատենները պատերազմները եղանակը : որոնցմէ կ'իմացուի թէ որքան ընդարձակ տեղեկութիւն ունի իւր ազգին պատմութեանը : Եւս գիրքս շատ պատկերներ ալ կը պարունակէ : որոց մէկ մասը աշխարհացոյց և բանակներու յատակագիծ և ուրիշ զինուորական պիտոյք կը ներկայացնեն : և մէկ մասը՝ ամեն մէկ ժամանակ օսմանցոյց ալ և այլ կարգի զինուորներուն և զօրավարներուն հազարաւոր կը նկարագրեն կառավարեալ ճշգրտութեամբ :

— Ինկիլիզի թագուհիին ծնած օրուան տարեգարքը ըլլալով մայիս 17 հինգշաբթի օրը վեհափառ ինքնակալին բարտաւարներէն մեծապատիվ Սաֆիլի ֆելիքսութեան, և բարձրագոյն դրան թագուհի մանութեան գիւլանին գործակալներէն մեծապատիվ Կարախիմ փառային պէտք այս տարեգարքը շնորհաւորելու համար Ինկիլիզի գետնային խորհուրդին :

— Զուռնաց թագաւորին աներձագր Օլտիմուրիկի գուրքը բեճէպ ամսոյ 22 ին (մայիս 11 ին) ուրբաթ օրը Կոստանդնուպօլսոյ եկաւ, և հետեւեալ շաբաթ օրը կայսերական պալատը երթալով վեհափառ ինքնակալին ներկա յանալու և իր աստիճանին համեմատ պատիւ և յարգանք գլորներու արժանացաւ :

— Բեճէպի 24 ին (մայիս 13 ին) մեծապատիվ տերութեան բարձրագոյն դրան նեն օտար տերութեանց Կոստանդնուպօլսոյ գանձաւոր գետնային հետեւեալ շրջաբերականը խորհուրդին :

« Կայսերական մայրաքաղաքս և աւար կցորդ երեք քաղաքները երբեմն տուէ կամ խանութ վարձելու մարդիկ վարձու արուելու տանը կամ խանութ :

Թին տիրող հետ իրենց մէջ խօսքը եւ փելով օրինաւոր պայմանագիր (քօնդարա) մը ընելու գործէն ետ կը կենան և առանց երաշխաւորի խանութ և մալա և տուէ վարձու կուտան կը բռնեն : և առաջիկայ ըրած պայմանագիրներուն ժամանակը ընցողներն ալ նորոգել չեն տար : և ասով խել մը ինչ մարդ ըլլալին անպայտ անձինք առգիս անգին մտնելով այս կարգաւորութիւնս ինչ գիտաւորութեամբ եղած է նէ աւար հաւառակը կը պատճառի : հասարակաց պահպանութիւնը և հանգստութիւնը աւելի խել մը անպատեհ բաներ կ'ըլլան : Աստի վերոգրեալ կարգաւորութիւնը կատարեալպէս և շաբաթական ի գործ դրուելու ուղղած հանգստութիւնը և պահպանութիւնը աւելեւն աղաւ ըլլալու համար ասկէց ետքը մէկ տեղ մը պայմանագրի չառնուած առանց երաշխաւորի մէկ կուն վարձու տրուիլ, կամ պայմանագիրը եղած և պայմանագրին մէջ նը շանակեալ ժամանակը անցած ըլլալ ի մացուի նէ այն տեղը գոցել պիտի տրուի : և մինչեւ որ վարձքով բռնել ուղղը երաշխաւոր ցուցնելով կանոնի համեմատ պայմանագիր չընէ նէ պիտի չբացուի, ինչպէս որ հաստատապէս որոշուեցաւ և վճարուեցաւ : և այս բանս ձեր իւրաքանչիւրոց տերութեանը հպատակ Զաւառու աղբերուն ծանուցանելով ասկէց ետքը այս կանոնին հաւառակ գործերէն ետ քաշուելու համար պէտք եղած տեղերը պատուէր տալերի, և այն պատուէրին համեմատ գործադրութեանը օգնական ըլլալիք ինչպէս որ ծանուցանան գիրք տրուեցաւ :

— Սարգսաղաքս երկար ժամանակէ ի վեր անձրեւէ զուրկ մնացեր էր : Սարս և սարիլ ամիսներն առանց անձրեւոյ անցան : Յայտնի է որ երկրագործները սարիլի անձրեւներուն եփելը կը փառարին : Եւ անձրեւի սակաւութիւնը ջուրերն ալ քիչուց : և մայիսի մէջ այս գիւնս այն գիւնս լսել սկսանք որ հորեւրուն ջուրերն ալ քաշուելու սկսեր են : Աստի ամեն տեղ և ամեն կրծքի մարդիկ աղօթքով առատուած գիւնցին : Սարիլի մէջ քանի մը օր ամպերը իրաւուն վրայ կուտակելով յոյս մը կուտառին որ անձրեւ պիտի ինչնայ : բայց քիչ մը ետքը հորեւրեն կըսկսէր երկինքին երեսը յատակի, և այն յոյս ալ կանցնէր : Եւս կիմանայինք որ այս ինչ կամ այն ինչ տեղ քիչ մը անձրեւ եկեր է : բայց անանկ քիչ, որ գետին փոշին անգամ նոսրեցունելու բաւական չէ եղեր : Եւս երկուշաբթի, մայիս 14 քիչ մը գետնին երկուշաբթի չափ անձրեւ եկաւ : բայց այս երկուշաբթի գիւնը (մայիս 20 էն 21 լուսնաւոր գիւնը) բաւական անձրեւ եկաւ, որ գետնին ալ թրջեց : տեղ տեղ ջուր ալ կայնեցաւ : օգոյն խանութները մէջ

ընդ մէջ թեթեւ և անուշ անձրեւով երկուշաբթի և երեքշաբթի և չորեքշաբթի օրերն ալ մինչև իրիկունքեց :

— Վեհափառ ինքնակալին յատուկ հրամանաւ մայրաքաղաքս ջուրը ինչ և իյէ ծանապահաւ պակաս չընելու համար հասարակաց շինուածոց տեսուչ բարձրապատիվ Խանայիլ փառային մեծ փոյթ ունի, և այս փուլից սարգիւնը ալ արդէն սկսած է տեսուելու : Չոյ պակասութիւնը ամեն տեղերու : համեմատութեամբ աւելի էր Կալթա և Պէյօղլու : հիմա Պէյօղլու զալա սարային աղբիւրէն առատ ջուր կը վաղէ : Կայնայ Խալիկ ալ ջուրը առաջիկ վրայ առատացած է : Կալթա սարային ներսի երկու հորերուն ալ, որոց ջուրը բաւական անուշ է, մեքենական վարպետութեամբ շինուած մէկ մէկ ջրհան գործիք (թուլումպա) գնել տուաւ : որ այս ալ ջուրը առատութեան շատ օգուտ կ'ընէ : Կանցմէ զատ, ջուր գտնելու համար այս գիւնս այն գիւն մարդիկ պըտուած ատենը Պէյօղլու տեղի վրայ ալ ֆալախ սարային առատ արեւը մը գրաւուեցաւ : որ կը յուսացուի որ լման ամիս մը շանցած ասոր ջուրը կըրնայ Պէյօղլու և Կալթայի աղբիւրներէն վաղել :

— Ընդոյ 14 ին երկուշաբթի օրը, Պէյօղլու տեղէ մէկ ջրհորի մը մէջ մէկ նորածին աղու մը խեղդուած մարմինը գտնուեցաւ : Տեղայն ուստիականութեանը իմացուցին, որ նոյն հետոյն հորին գլուխը գնաց : և քանի մը պէտք եղած հարցմունքները հարցունել և տեղեկութիւններ առնելէն ետքը մէկ երիտասարդ մը և մէկ մատաղահասակ կին մը բանտը խրկեց : որ այս եղեւնագործութիւնս անոնք ըրած ըլլանուն վրայ կանգաւ ծեղու զօրաւոր պատճառներ ունեցած էր :

— Պրուսացի կը գրեն : տաքութեան պատճառաւ թէ հոս և թէ Պիլիշիկ մետաքսը այս տարի աղէկ կ'երեւի : շերամները արդէն (մայիս 16 ին) իրենց չորրորդ փոխիւթեանը (տեօրիւնիւ խալին) մէջն են : Երեք ամիս կայ որ անձրեւ չի կայ : Պրուսացու և Եւրոպայի գաւառին բերքերէն խել չի կայ այս տարի : Եւս կիւրիւ ժամանակին աղէկ անձրեւ եկած ըլլալով այն տեղի հունձը տուտ է : բայց անկէց հոս ծաւառն ցորենը նուազ տեղեր շատ ըլլալով յոյս չուէիք որ այնտեղ ցորենը մեղի խել բնէ : գուրսի ցորենի կարօտ պիտի ըլլանք : Գորենեղներուն գիւնը հիմա կուց հորիւրին 25 և 30 բարձրացած է : Կոստանդնուպօլսոյ համար ալ Եւրոպայէն յաջող լուր մը չունենալով ասոր գիւնն ալ ինչպէս է : հարցը նոյ չի կայ : ֆելիքսութեան ալ բերող չի կայ :

— Քօնիա գաւառին կցորդ Սէյտի Հէհիբ քաղաքին նախկին քաղաքական կառավարիչ Հիւսէին աղայէն հաշիւ ուղղութեամբ ինչպէս նշուած էր, որ քաղաքին ստակէն էփ աղէկ բան իր վրայ անցուցեր էր։ Եւ որովհետեւ ասկէց առաջ հաշիւ ցուցնելէն և պարտական ինչպէս աւ զատուելու համար հաշիւ ուղղութեամբ գլխաւորներուն համար էփ աղէկ տեղ խօսած և գրած էր որ իրեն դէմ մաս նաւոր ատեւութիւն համար զինքը այն կերպով խառնառակելու և զատապարտելու որոգայթներ կը լարեն, հաշիւը տուած ատենը իր վրայ ստակ անցած ըլլալը յայտնուելով այն ալ իմացուեցաւ որ ասոնց համար զըպարտութիւն կ'ընէ եղեր. որ առանձին պատժոյ արժանի յանցանք մըն ալ այս է։ Սեւազոր տէրութեան գերագոյն խորհրդարանը աւ որ վրայ խորհելով պատշաճ տեսան որ քաղաքին հաշիւէն իր վրայ անցած ըստակը լման ետ առնուի, և միւս յան ցանքին համար ալ նոյն Քօնիա գաւառին մէջ մէկ յարմար տեղ մը առանց ժամանակ կորելու արտո խրկուի։ Այս որոշումը վեհափառ ինքնակալին հաստատուելով և հրամանաւր 'ի գործ դրուեցաւ։

— Հալէպ քաղաքի երեւելիներէն՝ կոյսերական բարձր հրամանաւ հաշը Լուսուֆ պէյ Հէրաիֆը Քօնիա, և Լաբեատին էֆենտին Լուսապէմ ան զարձ արքայի խրկուեցան, անցած տարուան հոկտեմբեր 4ին և 5ին Հալէպու մէջ ելած խառնութեանը և ապստամբութեանը հաղորդ և կամակից ըլլալուն համար։ Երբորոհ փոխարքայն Հալէպ եկած ժամանակը հաշը Լուսուֆ պէյը Վարապուլուսի քաղաքական կառավարիչ դրուած էր Սուհամմէտ Ալի փաշային հրամանաւր. և երբոր Սուհամմէտ Ալի փաշայն իր զօրքը այն կողմերէն ետ քաշեց, հաշը Լուսուֆ պէյը Վարապուլուսը մեծագոր տէրութե զօրացը յանձնեց։ Իպրահիմ փաշային սիրտը սաստիկ ներշնչուով այն ատենը հրաման ըրաւ որ ասոր Հալէպի ապաւրանքը կողոպտեն և կրակ ձգեն այրեն. և հրամանը կատարեցաւ։ Սեւազոր տէրութիւնը ասոր քաշած վնասներուն փոխարէն երկու հազար բէս ստակ էր տուեր. որ կորուստը այնքանի չէր ելէր։ Այս միւս ընկերն ալ մեծագոր տէրութեան խնամք և բարերարութի տեսած էր. բայց իրենց բարոյք մէջ գէշութիւնը արմատացած ըլլալով, առանկ բարերարութիւնով բռնութեամբ մարդիկ չէին. առիթ գտած ատենին իրենց գէշութիւնը կ'ընէին։ Ուստի այս երկու չար մարդոց մշտնջենաւոր արքայը բարձր Հալէպցիներուն մեծ ուրախութեան պատճառ եղաւ։

— Հալէպէն մայիս 5 թուականով կը գրեն։ Անգլիացի քաղաքը մէկ սուս կալի եղեռնագործութիւն մը պատահեցաւ այս օրերս։ Բատրէ Պաղլիօ անուն Քաբուլին կրօնաւոր քահանայ մը որ չորս տարիէն 'ի վեր այն քաղաքը կը կենար, մորթուած և մեռած գտնուեցաւ իրեն տանը մէկ սենեակին մէջ, որ հոգեւոր պաշտամունքները կատարելու յատկացուցած էր իբրեւ եկեղեցի կամ մատուռ, սեւ լանին առաջը։ Այս սպանութիւնը կ'երեւի որ կէս օրէն ետքը եղած պիտի ըլլայ. և թէպէտ այս խեղճին տունը քաղաքին խիստ մարդաշատ թաղերուն մէջ կը գտնուի, բայց դժաւ ջիններն ալ բան մը չեն իմացեր. և նշան մըն ալ չի կայ որ ոստիկանութիւնը անիկայ իբրեւ թելի ծայր բռն նետով մարդասպանը գտնելու հարկ եղած հետազոտութիւնները ընէ։ Փրոնանորդի կառավարութեան կողմէն Հալէպ նստող հիւսիստոր, որ այս օրերս իր հայրենիքը գաւառաւ հրա-

ման առած ըլլալով ճամբու պատրաստութեան վրայ էր, դիպուածոյս լուրը առնելուն պէս իսկոյն հեծաւ Անգլիացի գնաց, և հոն սկսաւ այս եղեռնագործութեա պարագայներուն վրայ տեղեկութիւն առնել. և տեղւոյն քաղաքական իշխանութեանը գործակից ըլլալ այս սպանութիւնը գործողը փնտրուելու։

— Քաղաքս (Հալէպ) օգը շատ տաք կ'երթայ կոր. ապրիլ 19ին ուսմիւրի ջերմաչափը 26 աստիճան կը ցըցնէր։ Հիմաւոց ասանկ ըլլայ նէ՝ կ'ըսէ նամակը, յուլիս ամսոյ մէջ ողջ ողջ մոմիա պիտի ըլլանք։

— Սեւազոր Արաբիայի փաշային տղուն Նէլալ պէկին համար գանգատ եղաւ, որպէս թէ իւր ամուսնոյն վրայ խառնութիւն կը բանեցնէ և կը ծեծէ եղեր։ Այսպիսի բաներ ամեն ատեն, բայց առաւելապէս հիմայ արգարատէր և առատագութ վեհափառ ինքնակալին բարեկարգեալ կառավարութեան օրովը պատժոյ արժանի յանքներուն կարգն են. ուստի վեհափառ ինքնակալը հրաման ընելով որ բանը քննուի և յանցաւորը պատժուի, յիշեալ Նէլալ պէկը, և Սիւլալ քաղաքի կառավարութեան ժողովոյն կողմէն հոս բերուած մարդիկը և նոյն իսկ կինը տէրութեան գերագոյն ժողովքին (տնօրէնութեամբը գումարուած մասնաւոր ժողովքին առաջը ելան։ Եղած ամբաստանութիւնը չի կրցան Նէլալ պէկին վրայ ստուգել. որովհետեւ տեսնող չի կար. ամենքն ալ իրարմէ լսած էին. ուստի պատժոյ արժանի չի գտնուեցաւ. միայն կինը իւր երկրնէն ապահովութիւն չունենալուն համար դատաստանին պահանջածը 'ի գործ դրուել պատուի բեցաւ. և այս սուտ և սխալ խօսքեր հանդիմանելու ալ սաստիկ պատուէր, և ուրիշ անգամ ալ ասանկ բան մը ընելու համարձակին նէ խտուրտ պատժելու սպառնալիք տալը պատշաճ տեսնելով որոշումը յատուկ ծանուցաւ կան գրով վեհափառ ինքնակալին իմաց տրուեցաւ. որ իւր բարձր հրամանաւր ժողովքին ըրած որոշումը հաստատուեց։

— Սարսիլիայի քաղաքէն՝ տեղւոյս գաղղիական քաղաքի իրաւունքները հատուածը կ'առնէ։

« Յարգապատիւ Լուսապ պէյը, Երբորոհ նահանգին ընդհանուր կուսակալութեան առաջին թարգմաւունքն ու զիւսանալիքը, որ յարգապատիւ Յարութիւն պէյին տեղն անցաւ, այս օրերս Սարսիլիա կը գլուխուի. ուր հասաւ արեւելքէն այս անգամ եկած շոգեհաւով։ Երբեք որ այս բարձր պաշտօնատարը Երբորոհ պիտի երթայ արուեստից հանդէսը տեսնելու։

« Լուսապ պէյը Սուհամմէտ չի ծանցուած մէկը չէ. որովհետեւ իր ուսմիւրը հոն ըրած է։ Անկէց ետքն ալ երբոր Սարսիլիա փաշայն Լուսապ պէյը տրուեցաւ, ասիկայ ալ հետն էր. և բարձրագոյն ֆուսսըղի նման վալ մունք ունենալով՝ Լուսի Վիլիք Թագաւորը մասնաւոր ուղարկութեամբ զիտեր էր ասիկայ, որովհետեւ խելացի էր։

« Իպրահիմ փաշայն Փարիզ գլուխուած ժամանակը Թագաւորը ասոր փառաւոր հացիկերոյթ մը տուաւ 'իւրեքի պալատը, և փաշային հետ գտնուող անձանց պատուոյ նշան տալու համար անուններուն ցանկը նաւ յեցաւ. և ասոր անունը այն ցուցաւ կին մէջ չի գտնուել՝ պատուոյ չէֆէն (լէժիոն տ'անտոն) ըսուած կարգին խաչը իւր ձեռքը ասոր ձիւրը կախեց։

— Սուհամմէտ մայիս 14ին կը գրեն։ Անգլիացի գաւառէն վրայ շատ կը վախնայինք ցորենի համար. բայց դո-

հութիւն Աստուծոյ, երեք օր է որ անձրեւ կուգայ. կախող ցորենին բան չըլլար ասկէց ետքը։ Երկրագործները կ'ըսեն որ հիմակուան անձրեւը մեր երկիրները կարծր ցորենի և գարիի խեղ չուին։ Ասոր ալ ստուգութիւնը այս տարի կը փորձենք։

— Սեւազոր Արաբիայի հետեւեալ տեղերէ կուլիւնները կուտայ տեղւոյս գաղղիներէն Ժոհանա լրագիրը, նոյն քաղաքէն մայիս 21ին (9 ին) գրուած նամակէ մը առնելով։

« Տասն և հինգ օր մը կայ որ Սուսմիւրի ընդհանուր քննիչ բարձրագոյն տիւր Սամի փաշային թերադրութեամբ բը տեղւոյս կառավարութեան ձեռք առած գովելի խառնութեանը վրայ կը խօսուի ամեն տեղ, որ գործածել ըսկըսած են օրինաւորէն պակաս չափ և կշիռ գործածող հացագործներուն և պողպատիէրուն և պախալիէրուն դէմ, ուրոյ պակաս ծախելը գրեթէ ունակութիւն մը եղած է։ Այս բանին վերակացութեանը համար յատկացած քաղաքները որ տեղ որ պակաս չափ և կշիռ գտնեն նէ՝ նոյն հետայն կը կուտորուն և կը նետեն։

« Գերմանիայի ազատ քաղաքացի կողմէն Սեւազորի հիւսիստոր փոխաւորութեան պաշտօնով նստող Պ. Քոյ, Կոստանդնուպոլիս իր կառավարութեանը կողմէն գտնուող գործաւ կալէն հրաման տուած ըլլալով պարագայէց այնօր պաշտօնական կերպով տեղական կառավարութեանը ծանուցանել որ բարձր հաղորդակցութիւնը աննցմէ կը կարէ. սովորեալ անգամ մը այս հիւսիստոր փոխաւորութեանը գործունէութեան դացած ատենը առնալուները իրեն անարդարութիւն էին ըրեր. ինքը կառավարութեան բողք էր ըրեր. և կառավարութիւնը ասոր վայելուց հատուցում մը ընելու անհրաժեշտ էր։ Այնչեւ որ ասանկ հատուցում մը ըլլայ նէ՝ յիշեալ հիւսիստորական փոխաւորութեանը վերաբերեալ գործերը Սեւազորի նստողին կիկիզի հիւսիստոր պիտի տեսնէ։

« Սալի օղլու Հիւսէին անունով մէկ մը, բնիկ Բրիտանիէի Քեաշա գիւղէն, այս օրերս Կոստանդնուպոլիսէն Սեւազորի դառնալով, բոլը 370 տրամ կոտորած արծաթ գտնուեցաւ. որոնց մէկ քանի կոտորին վրայ անանկ նշաններ կային, որոնցմէ յայտնի կ'երեւէր թէ եկեղեցւոյ մը անօթ են եղեր։ Իարձրագոյն Լաբուպ փաշայն, և անոր տեղապահը (քեալսեան) մեծարգոյ Վէլի պէյը այս մարդը բռնել և բանար գնել տուին ձեւ մաղլի ախրը ամսոյ 29ին, որ է մայիս 1 (ապրիլ 19)։ Եւ հիմա ասոր վրայ քննութիւն կ'ըլլայ։

« Երկու ամիսէ 'ի վեր երկրիս վրայ տիրած չորութիւնը օրէ օր երկրագործները տաղնապի մէջ կը ձգեն հունձներուն վրայք։ Տաճիկները և հրեայները հրապարակաւ աղօթքներ կ'ընեն. բայց տալաւին անձրեւ չի գար. նոյն վեճակին մէջն են չընալայ երկիրներն ալ և Պիդիա ալ, ինչպէս որ ամսոյ 15ին (3ին) անկէց գլուած նամակներէն կը սորվուի։ Այս եղանակին մէջ անձրեւի սյութան բաւարար պակասութիւն մարդու միտք չի գար որ ուրիշ տարի եղած ըլլայ։

— Տեղւոյս գաղղիներէն Ժոհանա լրագիրը ըսած էր որ՝ Պոսնայի սպլաւ տաճիկներուն մեծ ուժ էր Պիհաւ քաղաքը և բերքը, Լուսազորի սահմաններուն մօտ ըլլալուն համար։ Այնոր յաջորդ Թուով հրատարակած թերթին մէջ (մայիս 29), կ'ըսէ. « հասկնալ պէտք է որ՝ այս կերպ խօսելով միայն մէկ նիւթական աշխարհագրական տեղեկութիւն մը տալ էր միտքներին, որկէց աստատմանը կրնա յին իրենց օգուտ քաղել. միտքներին

ամենեւին չէինք բերած կասկած ձգել անանկ ազգի մը գործակալներու վրայ, որ մեծագոր տէրութեան հաւատարիմ բարեկամ են »։

— Սատուսէն մայիս 15ին (3ին) տեղւոյս գաղղիական Ժոհանա լրագիրոյն կը գրեն։

« Սեւազոր Արաբիայի հետեւեալ տեղերէ կուլիւնները կուտայ տեղւոյս գաղղիներէն Ժոհանա լրագիրը, նոյն քաղաքէն մայիս 21ին (9 ին) գրուած նամակէ մը առնելով։

« Տասն և հինգ օր մը կայ որ Սուսմիւրի ընդհանուր քննիչ բարձրագոյն տիւր Սամի փաշային թերադրութեամբ բը տեղւոյս կառավարութեան ձեռք առած գովելի խառնութեանը վրայ կը խօսուի ամեն տեղ, որ գործածել ըսկըսած են օրինաւորէն պակաս չափ և կշիռ գործածող հացագործներուն և պողպատիէրուն և պախալիէրուն դէմ, ուրոյ պակաս ծախելը գրեթէ ունակութիւն մը եղած է։ Այս բանին վերակացութեանը համար յատկացած քաղաքները որ տեղ որ պակաս չափ և կշիռ գտնեն նէ՝ նոյն հետայն կը կուտորուն և կը նետեն։

« Գերմանիայի ազատ քաղաքացի կողմէն Սեւազորի հիւսիստոր փոխաւորութեան պաշտօնով նստող Պ. Քոյ, Կոստանդնուպոլիս իր կառավարութեանը կողմէն գտնուող գործաւ կալէն հրաման տուած ըլլալով պարագայէց այնօր պաշտօնական կերպով տեղական կառավարութեանը ծանուցանել որ բարձր հաղորդակցութիւնը աննցմէ կը կարէ. սովորեալ անգամ մը այս հիւսիստոր փոխաւորութեանը գործունէութեան դացած ատենը առնալուները իրեն անարդարութիւն էին ըրեր. ինքը կառավարութեան բողք էր ըրեր. և կառավարութիւնը ասոր վայելուց հատուցում մը ընելու անհրաժեշտ էր։ Այնչեւ որ ասանկ հատուցում մը ըլլայ նէ՝ յիշեալ հիւսիստորական փոխաւորութեանը վերաբերեալ գործերը Սեւազորի նստողին կիկիզի հիւսիստոր պիտի տեսնէ։

« Սալի օղլու Հիւսէին անունով մէկ մը, բնիկ Բրիտանիէի Քեաշա գիւղէն, այս օրերս Կոստանդնուպոլիսէն Սեւազորի դառնալով, բոլը 370 տրամ կոտորած արծաթ գտնուեցաւ. որոնց մէկ քանի կոտորին վրայ անանկ նշաններ կային, որոնցմէ յայտնի կ'երեւէր թէ եկեղեցւոյ մը անօթ են եղեր։ Իարձրագոյն Լաբուպ փաշայն, և անոր տեղապահը (քեալսեան) մեծարգոյ Վէլի պէյը այս մարդը բռնել և բանար գնել տուին ձեւ մաղլի ախրը ամսոյ 29ին, որ է մայիս 1 (ապրիլ 19)։ Եւ հիմա ասոր վրայ քննութիւն կ'ըլլայ։

« Երկու ամիսէ 'ի վեր երկրիս վրայ տիրած չորութիւնը օրէ օր երկրագործները տաղնապի մէջ կը ձգեն հունձներուն վրայք։ Տաճիկները և հրեայները հրապարակաւ աղօթքներ կ'ընեն. բայց տալաւին անձրեւ չի գար. նոյն վեճակին մէջն են չընալայ երկիրներն ալ և Պիդիա ալ, ինչպէս որ ամսոյ 15ին (3ին) անկէց գլուած նամակներէն կը սորվուի։ Այս եղանակին մէջ անձրեւի սյութան բաւարար պակասութիւն մարդու միտք չի գար որ ուրիշ տարի եղած ըլլայ։

— Տեղւոյս գաղղիներէն Ժոհանա լրագիրը ըսած էր որ՝ Պոսնայի սպլաւ տաճիկներուն մեծ ուժ էր Պիհաւ քաղաքը և բերքը, Լուսազորի սահմաններուն մօտ ըլլալուն համար։ Այնոր յաջորդ Թուով հրատարակած թերթին մէջ (մայիս 29), կ'ըսէ. « հասկնալ պէտք է որ՝ այս կերպ խօսելով միայն մէկ նիւթական աշխարհագրական տեղեկութիւն մը տալ էր միտքներին, որկէց աստատմանը կրնա յին իրենց օգուտ քաղել. միտքներին

ամենեւին չէինք բերած կասկած ձգել անանկ ազգի մը գործակալներու վրայ, որ մեծագոր տէրութեան հաւատարիմ բարեկամ են »։

— Սատուսէն մայիս 15ին (3ին) տեղւոյս գաղղիական Ժոհանա լրագիրոյն կը գրեն։

մը ատեն հան կենային ետքը Սպահան և Համաստան երթալու ճամբայ ելեր է :

ԱՐՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՐԱՂԻԱ : Փռանալի յեղափոխութեան ատենը դրուած և հաստատուած սահմանադրական կանոնները ազգին հաճոյ չըլլալով՝ բոլոր Փռանալի ամեն կողմէն բազմաթիւ ստորագրութեամբ թուղթեր կուգան օրենսդրաց ազգային ժողովոյն, որ սահմանադրական կանոնները նայուն և քննուին . մէջը վերնալիքներ և փոխութիւններ կան . անոնք վերնան կամ փոխուին :

Լուի Ֆիլիքին տանը կուսակիցները՝ որ օւրօրէն անուշով կը ծանցուին , սահմանադրական կանոններուն փոխուելը չեն ուզեր : Օրոշուած գաղղիական օրագրին խմբագրիչներէն մէկը , Պ . Լեոս ար Սէզլէր , ամիս ու կէս կայ որ նոյն օրագրին խմբագրութենէն զատուած էր ըսելով որ՝ օւրօրէն անոնք բռնած ճամբուն պատասխանատուութեանը չեմ կրնար հաղորդել : Լուիայ իրեն այս ըսածին պատճառները բացատրելու համար իւրիւն օրագրին նամակ մը գրեց որ նոյն օրագրին մէջը հրատարակված է . և սահմանադրութեան կանոններուն քննութեանը վրայ օւրօրէն անոնք զիմակարութիւնը այս նամակէս առնելով հոս կը գնեմք :

« Սահմանադրութեան քննութիւնը արդէն օրինական դժուարութիւններու տակ ինկած է . և իրարու հաւաքով կողմերուն անփութահոլութիւնն ալ մէջ մտնելով անհնար կ'ըլլայ : Թէ որ Քրքոնի առաջարկութիւնը ինչոյն է , որ է Օւլէանի ցեղը Փռանալի կանգնել , ասոր ձեռք կրնան ղարնել : Լաիանը և դիւսաւոր և որոշեց այն է որ , յօդակով իշխանին հասարակապետութեան նախագահութիւնը ուղղելու ճամբայ մը բացուի , որուն չի կրնար Լուի Սաբօլէն օրինքը նորէն հետամուտ ըլլալ . — սահմանադրական կանոններուն մէկը այն է որ՝ մէկ մարդ մը իրարու վրայ երկու անգամ նախագահ չընտրուի . և սահմանադրութեան քննութիւնը ուղղութեանը շատին միտքը այն է որ այս կանոնն աւել տան . որպէս զի Լուի Սաբօլէն նորէն նախագահ ընտրուի , կամ նախագահութեանը ժամանակը երկնայ . — և Համագործի կոմիտէ ամենեւին այս նախագահութեան հետամուտ եղած չէ :

« Եօնիկ իշխանին նախագահութեան հետամուտ ըլլալը , որ բարեկարգութեան կուսակիցներուն ընդունելիներուն մէկ հատիկը կ'ըլլայ . յաջողութեամբ անկախութիւն ունի զարմանալի կերպով : Լուի Ֆիլիքին տղան թագաւորական ցեղէն ըլլալով , անանկ յատկութիւն մը ունեցած կ'ըլլայ , որ Լուի Սաբօլէնին շատ աղէկ բանին եկաւ : Օրովապետ ըլլալով՝ ծովագերայ քաղաքները ամենն ալ ասոր անուանը քուէ կուտան : Օրովապետ կան ծառայութիւն ալ ունի , և իր եղբայրները ղեկավարութեան կարգի մէջ անուն և պատիւ ստացած են . այս կողմէն զօրքն ալ իր կողմնէն : Լուի հրդեղ ընդհանուր ատենները բազմազան անգամները գրեթէ ամենքն ալ իր ցեղին բարեկամներն են . անոնք ալ ասոր կողմը կ'ըլլան :

« Հասարակապետականներուն մէջէն ալ նախագահութեան հետամուտ եղող կրնան գտնուիլ . բայց այդ բան մը ըսել չէ . որովհետեւ ամեն մէկը իրեն ընտրութեանը քուէ տուող ճաւելու ելելով՝ ամեն մէկը զատ զատ՝ ասոր դէմ գալու չափ քուէ չեն կրը :

նար ունենալ . մանաւանդ մէջերին գոնէ մէկն ալ չի կրնար ըլլալ՝ որ երկու միջոն քուէ ունենայ իր կողմը , որ օրէնքին պահանջած քուէներուն ամենէն քիչն է այս ընտրութեան համար . և թէ որ Եօնիկ իշխանն ալ այսքան քուէ չի կրնայ ունենալ նէ ժողովուրդին կողմէն ընտրութեան համար , ընտրութիւնը կ'իյնայ ազգային օրենսդրաց ժողովոյն , որ ասկէջ զատ ուրիշ մը չի կրնար ընտրել : Եւ մէկ մը յիշեալ իշխանը նախագահ ըլլայ նէ՝ նախարարներն ալ ասոր ցեղին բարեկամներէն կ'ըլլան . որ կառավարութեան ամեն պաշտօններուն , զօրապետութեան , դեսպանութեան , քաղաքապետութեան , կուսակալութեան , դատաւորութեան , դատաւորութեան , . . . իրենց ապահով և փստահ եղած մարդիկը կը գնեն : Եւ ամեն բան կը դուրսնայ . արգելքները կը վերնան . գործիք ըլլալու մարդիկը պատրաստ կ'ըլլան . անկէջ ետքը Փարիզու կոմիտէ (Լուի Ֆիլիքին թուր) երեւան կ'եկէ , և Եօնիկ անոր խնամակալ եղած կը գտնուի » :

ՀՈՒՄ : Հոռոմայս պապը Հոռոմ քաղաքին մէջ ելած յեղափոխութենէն փախչելով ժամանակ մը Եւրօլի երկիրը կ'ենային ետքը Եւրօլի և Սպանիայի և Փռանալի օգնութեամբ այն յեղափոխութիւնը վերջացնելով 1850 ապրիլ 12 ին (մարտ 31 ին) Հոռոմ դարձեր էր : Եւ ասոր նոյն օրը քաղաքը ցիք այս դիպուածոյս տարեկարճ կառարեցին մեծ հանգստով . և պապը Հոռոմ ներկայ գտնուող Փռանալի ղեկավարական հրամանատարներուն ալ մենուն ալ իրենց անձանցը յատուկ պատուոյ նշան տուաւ :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Քալիֆօռնիայի ոսկւոյ հանքերուն ինչոյն պատմել սկսելէն ետքը Լուրապի օրագրիները ժամանակ մը այս բանին վրայօք ըլլալ տալէն դադարած էին : Ստորեկալ մեծ օրագրիներուն մէկէն կ'իմանամք որ , նոր հանքեր բացուելու է Քալիֆօռնիայի մէջ անանկ տեղեր , որ մարդ չէր կարծեր թէ այն տեղերէն ոսկի կ'ելլէ : Եւ անէն առաւ որ ոսկի տուողներն են Քալիֆօռնիա և Պոլէնօպ ավիւզուր (բաւրեաղդ) ըստած գետերը : Եւ քու տեղուն մէջ 350 Քալիֆօռնի կը բանին . և ամեն մէկը օրը երկու երեք ծխ (16 կամ 24 տրամ) ոսկի կը շահին : Քալիֆօռնիա քու տեղերն ոսկեմէն եղբայրները բաւ չունենալ ասոնցմէ ալ ելել կը շահին : Օրովալ եղբայրն ալ ոսկիի հանք մը գտնուել էր . և նոր հասած ըլլալէն ըստ այս հանքին առատութեանը և հաւաքողութեանը շատ կը գովեն . բայց հաղորդակցութեան դժուարութիւնները այս գիւտը անօգուտ կ'ընեն . և ասկէջ զատ ուրիշ դժուարութիւն մըն ալ կայ . որ անգարմանել կ'երեւի : Ոսկիին հետ խառնուած աւաղը շատ ծանր է . որով ոսկիին զատելն ալ դժուար կ'ըլլայ . և ըստով գլուխ ելելու բան չէ : Սակայն ընդհանրապէս հանքերուն վրայօք ունեցած ըլլալէն իր կողմէն աղէկ են : Ոսկեմէն քարի խոշոր կտորներ գտնուած են , որոնց բարեբաղդ տեղերը 400 էն միլիէն 1400 քալի (8000 էն միլիէն 28000 զուգու) գին կ'ընեն կը կարծեն : Բայց այն կողմերու վայրէնները ոսկի հանքներուն շատ նեղութիւն կուտան , յանկարծակի Սաբա մէնթօ և Լուրապի տեղերը բանողներուն վրայ յարձակելով : Եւ անոնք ալ կառավարութեան օգնութիւն ուղած են :

ԵՐԳԵՐՆ

Ներկայ մայիս 17 ին սուրբ Համբարձման օրը Եօնի խուլի սուրբ Փրկչի անուամբ կառուցեալ հիւանդանոցին տարեկան հանդէսին օրը ըլլալով մեծապայծառ հանդէս կատարեցաւ :

Վանապատիւ Սրբազան Պատրիարքը սուրբ անմահ Պատարաբ մատոյց ի ներկայութեան բաղմաթիւ ուխտաւորաց . որ ջերմեւանդութեամբ կ'աղօթէին ազգին պայծառութեանը համար :

Յատկապէս նշանակութեան արժանի է Նիգայիլեան Պերճափառ Սիրոյն ամիրայն . որ իւր առաւ գլխով և ջերմ ազգասիրութեամբ յատուկ շնորհակալութիւն ընտաւ ներք և ուրիշ յարգոյ անձինք հետը առնելով սուրբ Փրկչի հիւանդանոցին այցելութեան գալու հաճեցաւ : Եւ կանն պէս ուղղակի սուրբ եկեղեցին մտնելով՝ սուրբ պատարագի կենարար խորհրդոյն մատուցմանը ներկայ գտնուեցաւ . ետքը քիչ մը ժամանակ հիւանդները հանգստեւ մտաւ . ուր ներկայ էին մեծաբոյց աղայքն Պօղոս Լեւոնեան , Պետրոս Խորասանճեան , Նիկողայոս Սիսաբեան , Վարդերես Սիսաբեան . Յակոբ Կաճիկեան աղայքին երեսփոխան , Նիկողայոս Հովուեան , Յարութիւն Հովուեան , և ուրիշ բաղմաթիւ յարգապատիւ անձինք :

Հոն քիչ մը հանգստեւ ետքը պերճափառ ամիրայն հիւանդանոցին բոլոր տեղերը պտտեցաւ : Եւ անոնք ալ շահերու վերին և վարին հանգստարանները . անկէջ ետքը հետեւաբար սեղանատուները , հիւանդանոցը , անկեղանոցը . յիմարանոցը . և այլն . և անոնց ամեն մէկուն բարեկարգութիւնը . և նոր եղած հարկաւոր շինութիւնները տեսնելով շատ ուրախացաւ . և իւր գոհութիւնը և շնորհակալութիւնը յայտնեց հիւանդանոցին բարեջան և գործունեայ հոգաբարձու յարգելիներուն :

Եւ բաղմաթիւ պատկառելի հանդէսին մէջ պէտք էր այն տեղի դպրատան մէջ կրթութիւն առնող որք և անտերուն յաջորդ ալ սորվածներուն քննութիւն ըլլալ : Եւ քննութիւնն ալ , շուրջ գիտելու բաներուն ժամանակ միտաւ համար համաօր կերպով մը եղաւ ի ներկայութեան ամենապատիւ Պատրիարք սրբազան հօր , և պերճափառ ամիրայնի և մեծաշնորհ յարգելի տղայից և ներկայ գտնուող ուսումնականաց և ուխտաւորաց : Եւ շահերուց թիւը արդէն երկու հարիւր անցած է . և քննութիւնին եղաւ նախ հայկաբանութեան վրայ . ետքը թուաբանութեան և աշխարհագրութեան և տաճիկերէնի և գաղղիերէնի վրայ : Իւրաքանչիւրը այն հանդէսին մէջ ցուցուց իւր բաւականութիւնը , իրենց կարեացը համաժողովուրդին , իրենց կարեացը համաժողովուրդին : Եւ անոնք իրենց արդիւնները ցուցանելով : Եւ շահերուց մէջ ուրաւագրութիւն (բէսիմ) գծել գիտցողներ ալ կային . գեղեցիկագրութեան հետեւողներ ալ կային , որոց ձեռաց աշխատութիւնն ալ հանդէսին ներկայացաւ : Բրիտանական վարդապետութիւնը , տղայքը հայերէնին կերտած առնանին երկու աշակերտ կ'ըլլեն ասոնքն , և հարց և պատասխանի կ'ընեն ի լուր ամենեցուն ամեն օր անխափան :

Ինչոք հանգիստականք քննութեանէն ամենայն մասամբ գոհ եղան . և պերճափառ ամիրայն իրեն շնորհակալութիւնը յայտնելու համար մեծ գումար դրամոյց պարգեւ տալով հիւանդանոցին . ուրիւս սրտիւ անկէջ մեկ

նեցաւ :

Երբունի վառօդապետ պերճափառ և աղղախնամ Պօղոս ամիրայն Տատեան , որ այս բարեպաշտական հաստատութեան փութիւնն է , տեւրութեան իւր տեսչութեանը վերաբերեալ ծանր գործերու զբաղած ըլլալով նոյն օրը այն հանդէսին թէպէտ չի կրցաւ ներկայ գտնուիլ , բայց իւր խնամքը հիւանդանոցին բարեկարգութեանը և կարօտելոյ միջթարութեանը համար՝ անպակաս կը տեսնուի :

Եւ Եօնի խուլի սուրբ Փրկչի դարբասանը գրապետ Նշմարտախօսեան յարգելի Պ . Սաբօլէն թիֆլիզէն հետեւեալ գիրը առած է :

« Երգոյ հոգաբարձու Պ . Սաբօլէնի շնորհակալութեան » :

« Շնորհալի օրագիր կայսրան նորեկ թերթով իւրով ծանոց մեզ ըզհաստատմանէդ ի բաղաբիդ աղբաւ տասեր ընկերութեան . որոյ շնաշխարհիկ նպատակ բաջայտ է ազգասէր ընթերցասիրաց » :

« Ի մոի եղեալ մեր ըստ կարեաց չհանդուրժել ի յայնպիսի սխալութեան , յորս միանգամայն ի յատկաւոր մարգասիրութեան հանդիսանայ , մտերիմ իմ մտք ընկերութեանդ առաջինն ի ստորագրողաց զտան բաժին , և երկրորդն զորս բաժին բերէ ի ձեռք . զոր և ըստ յանձնարարութեան ընկերութեան մատուցեալ ձեռուդ յարգութեան տեսչամբ մերազնեայտ տեսմբ և եւս առաւելու ի շնորհ » :

Ի 20 ապրիլ 1851 թի :

Տիֆլիսի քաղաքական Բիւրոյ
Ստեփանոս Ղարաբեկ
Բաղաբիւն :
Տիֆլիսի քաղաքական
Զեյն-Բեկեան :

« Բեթաճեայու առաջնորդ Տ . Յովսէփ արժանապատիւ վարդապետ տը առաջնորդութեան հրաժարեցաւ : Եւ Պրուսայու վիճակը պղտիկ ըլլալով , որովհետեւ յիշեալ քաղաքը իւր երկու գիւղերով 1500 տուն հաւ յազգի ժողովուրդը հաղիւ ունի , Բեթաճեայի վիճակն ալ մօտաւորութիւն ունենալով Պրուսայու թէ տեղեւաւ , և թէ առեւտրութեամբ , կոստանդնուպոլս ազգային ժողովոյց անօրէնութեամբ Բեթաճեայու առաջնորդական վիճակն ալ Պրուսայու առաջնորդութեանը հետ միացաւ , ինչպէս որ ասկէջ ժամանակ մը առաջ ալ մէկ էր , և Պրուսայու առաջնորդ Բեթաճեայի Տ . Վեորդ սրբազան եպիսկոպոսին հոգեւոր հովուութեանը և բարեկարգ խնամոցը յանձնուեցաւ :

« Պրուսայէն մեզի հետեւեալ նամակը կը գրեն :

Սեծարգոյ հրատարակիչ կայսրան պատուական լրագրոյ :

Պրուսայ . 1851 . մայիս . 16 :

Եւ ինչ առողջութեան օգնող հանքային տաք ջուրերուն քով գտնուած ըլլալով աս մօտեղ ուսումնասիրութիւնը զիս գրգռեց քանի մը անգամ տեսնելու Պրուսայու Սրբոյ Լաւրէնցի Պետրոսի և Պօղոսի անուամբ մեծահամբաւ վարժարանը . յիշաւ բանի քանի անգամ յարգելի լրագրիներն ուղի հրատարակածին պէս . և գուցէ ալ աւելի բարեկարգեալ գրոյց տեղեւոյ մեծապատիւ առաջնորդին ջանքերը :

Եւ ան ալ լեզուաց և գիտութեան համար ընտիր քաջ դասատուներ յատկացեալ կան 150 ի չափ ուսումնական աշակերտաց համար առանձին դասարաններով : Յատկապէս մայիս 13 ին ալ տարեկան հարցաքննութեան հան

դէպքը կատարուեցաւ ամենայն փառաւորութեամբ, ուր ներկայ էին բարձրատաղանդեալ կուսակալին կողմանէ քաղաքական ժողովոյն նախագահ Սաւրաբեանը եւ Գեորգիան, նոյն ժողովոյն առանադպիր Սիւրբանը եւ Գեորգիան, նախկին եւրոպայի նազըրը Հաճը Հալիլ էւ ձեռնորդ, մարիշ պաշտօնաթիւի Հիւսնիւ Եֆէնտին, Թահրիրաթ քեաթիպի Դիւքրիւ պէյ, արտաքին գործոց տեսուչ բարձրատաղանդ Սիւրբանը Կիւսի փաշային կողմանէ ալ իւր մեծ հիւրասար Եֆէնտին եւ քաբու քեաթեալ պէյը: Այլ և ուրիշ քանի մը արքունի պաշտօնատէրներ յունաց առաջնորդը, արտաքին տեսչութեանց հիւպատոսները իրենց ընտանիքովը մէկ տեղ, սուրիշ շատ մը օտարազգի և մերային հիւրեր:

Յերեկոան ժամը 3ին բացուեցաւ հանդէսը վարժարանին խիստ փառաւորապէս զարդարուած ընդարձակ սրահին մէջը. որուն ճակատը զանազան լեզուաց ոսկեգոյն գրեթով բարեազդ ինքնակալներու անունը դըրուած էր. սրահին մէջ տեղը յաղթական կամարի ձեւով փառաւոր զարդարեալ վարժարանին բարերարաց անունները կը հաւաքուէին քանի մը լեզուով. երկու կողմերը զարդարուած էին նորատապ աշխարհացոյցներով և ուրիշ զարդերով. մէջ տեղը աշխարհագրական գունդերով և զանազան լեզուաց գրութիւններով և գեղեցիկագրութիւններով: Այս ուսումնական աշակերտք Թաբորի ձեւով քաղցրաձայն երգեր երգելով անցան սրահին մէջ տեղէն, և իրենց համար սահմանեալ տեղը կայնեցան. յառաջագիւղաւ շաղկերտներէն մէկը իւր պատրաստած ճառը կարդալէն ետքը սկսեալ իրաւունքէ սրբազան պատմութիւն, հայկաբանութիւն, գաղղիէրէն, տաճկերէն, յունարէն, մաթեմատիքայ, և աշխարհագրութիւն. ամեն մէկ ուսմանց մէջ տեղը զանազան լեզուով երգեր երգուելով և մէյմէկ գեղեցիկ ձառեր խօսուելով: Հայկաբանութեան և սրբազան պատմութեան զատ բոլոր ուսմանց հարցաքննութիւնները հանգիստականաց հասկեցած լեզուով կատարուելուն համար խիստ հաճելի և դմայելի եղան աշակերտաց մէջ պատասխանատուութիւնները. մանաւանդ փոքրիկ հասակաւ տղայոց քանի մը լեզուաց և գիտութեանց մէջ ցուցուցած անյուսակ յառաջագիւղութիւնները:

Յետոյ սրբոց Հռիփսիմեանց և Վայկանեանց վարժարաններուն աղջիկ աշակերտները երգերով անցան ատենադ. ուր քննուեցան սրբազան պատմութեանը և աշխարհագրութեան լեզուի քերականութիւն մէջ. և յիշաւ պատասխանատուութիւններովն ու բախացուցին հանգիստականները և հիւսպատուս հիւսիսները. որոնք ամենքը միաբերան խորին սրտով շնորհակալ եղան վարժարանաց պաշտպանէն: Ահա զարգեալ քաղաքացիական հանգէսը կատարուեցաւ. և զաստուծուն բուն միայութեամբը երկու կարգ մը ցանակ առնողներ եղան: Առաջին մը ցանակի արժանի եղողներուն վիզէն կախուելու մէյմէկ ոսկեգոյն խաչածէն նշաններ. երկրորդ մը ցանակի արժանի եղողներուն տրուեցաւ մէյմէկ պատուոյ տոմսակներ. սոյնպէս հանգէսը երեք ժամ անընդհատ տեւելէն յետոյ մերժուցաւ ատենախօսութեամբ մը: ուր բարեմաղթութիւններ եղան օգոստոսիաւ ինքնակալին անգին կեանացը. բարձրատաղանդ մեծ եպարքոսին. բարձրաքանակ և արտաքին գործոց տեսուչ Սիւրբանը. նաեւ գերատաղանդ տղաքանը Ղեզու յիշեան Սիւրբանը ամիրային, որն որ գորտատանը յատուկ ամսական մը կապած է. և զսրբոյն վերատեսուչ գե-

րամեծար Սիւրբանը Վարդերես աղային, որն որ գորտոյն ժամանակով չեւոթիւններ ընելէն զատ մաթեմատիքայի և աշխարհագրութեան դաստուծն ինք շնորհ ըրած է գորտոյն արքունի վառօգտակար Տատեան գերապատիւ Պօղոս ամիրային, որն որ երկու գասարան շինել տուած ունի գորտոյն:

Այսպէս հանգիստականները չափազանց շնորհակալութիւններ մատուցանելով տեղացի գերապատիւ առաջնորդ Տէր Վեորգ սրբազան Արքեպիսկոպոսին և աղջային երեւելեացը մէկ նեցան ցնծութեամբ սրտի և շատ գոհունակութիւններով:

Լ. Տ.

— Տեղ տեղ աղբերակու մէջ անտեղի սովորութիւններ կան. որոնք վերցնելու գործը այն տեղերուն բարեկարգ առաջնորդաց կը վերաբերի: Այսին անկարգ սովորութիւն մը Հումնու քաղաքէն վերցուցեր է Վառնայի և բոլոր վիճակին արժանիքը առաջնորդ Տ. Յովհաննէս գիտնական վարդապետը Վապուտի կեանց. որն որ ուրիշ հոգեւոր հովիւաց ծանուցանելու համար այս տեղը պատշաճ սեպեցիք դնել, Այս նապատիւ Սրբազան Վատրիարք հօր յատուկ անխախտութեամբ, որ այս բանին տեղեկութիւն տուող մայիս 12ին գրուած նամակը ան նորին սրբազանութիւնն ուղղեալ, և անկէջ ալ մեզի հաղորդուած է:

Հումնու հնազանդ սովորութիւն կայ եղեր, որ գերեզմանատունին եկեղեցւոյ քովը ըլլալով, ննջեցեալ մը ըլլար նէ, լալկան կնիկ մարդոց բազմութիւն, որոց շատը գուցէ մեռելը տեսած ալ չունէին, Թող Թէ ինչպէս մարդ ըլլալը գիտնալ, կուգային դերեզմանատունը կը լեցուէին. և կ'ըսէին գոյախանական ողբեր շինել և բարձր ձայնով լալ. անանկ որ, մեռելին աղբերակները ու կեն. օտարները ու կեն, անձանիօթ կը մնային. կամ Թէ լալողները ամենքն ալ օտար և վարձուոր, և միայն չի լալողները աղբերակն կրնային կարծուիլ: Թաղման յաջորդ օրը առտուան ժամերգութեան արձակումէն ետքը քահանայը ննջեցելոյն պեղուցը կատարելու գերեզման կ'երթային: Ննջեցելոյն աղբերակները առջի իրիկուրէն յատուկ հրաւիրակ կը խրկէին ամեն տուն, բոլոր հալաղի կանայքը գերեզման կը հրաւիրէին լալու, բայց ասով չի կարծուի Թէ ննջեցելոյն տիրոջը լալու բաժին չէր մնար: Այն լալի նոր առիթ մըն ալ կը տրուէր գերեզմանին վերադարձին. մանաւանդ Թէ որ այն մարդը աղբատ ըլլար նէ: Այն լալկան կանայք բազմութիւնը, որ է Հումնուի մէջ գտնուած բոլոր կանայք, միայն հիւանդութեան կամ այլ ինչ կարեւոր պատճառով տունը մնալու ստիպուողներէն զատ, ննջեցելոյն տունը կը լեցուէին, ննջեցելոյն տեղը կը սարտաւորէր անոնց փորը կշտացնել. և ասիկայ քիչ ծախքով չէր ըլլար: Բարեկարգ առաջնորդը բնիկ կոտանդը նուազուեցի ըլլալով այս սովորութիւնը շատ գէշ և անկարգ երեւցաւ աչքին. ուստի տեղացի քահանայքը և իշխանքը յորդորելով այդ բանը խափանեց. կամ աւելի շնորհ ըսելը, ուրիշ հոգեւոր և մարդասիրական բաւերու փոխեց. որուն ծախքը կոմաւոր ըլլալով ամեն մարդ իր բաւականութեանը չափով կրնայ քիչ շատ այն ծախքը ընել. և է ննջեցելոյն հոգեւոր համար տուրը Վատարագ մատուցաւ նել տուլ, և քահանայից նուէրը շնորհէլ. նմանապէս աղբատներու ողբ մութիւն տուլ, և ասանկ բարի դուր ծեր ընել, որկէջ ննջեցելոյն ալ հոգեւ-

որ օգուտ կը ծագէ, Թէ որ այն օգտին ընդունակ ըլլալու վիճակի մէջ գտնուած է նէ մեռած ատենը, ժամանակին իր նշանքը վրայ չգրաւով, խոտովանելով և հաղորդելով: Հին հեթանոսներն էին որ կը կարծէին Թէ մեռելի համար արցունք Թափելու մեռելին օգուտ կ'ընէ. և կուսաշարու Թեան ատենէ մնացած հին գերեզմաններ գտնուին նէ՝ մէջընդմէջ պղտիկ ջրոյ ամանի պէս բան մը կը գտնուի, որուն մէջ մեռելին վրայ լալողներուն արցունքը կը փոխվին և մեռելին հետ կը թաղվին: Այնք արցունքէն պղտիկ օգուտ մը չէր ծանցար. մանաւանդ, չէ. Թէ սրտի կոկիծէ, այլ վարձքով բռնուած կնիկ մարդոց աչքէն բղտած արցունքը մեռելին բոլորովն անօգուտ, և այն արցունքը Թափող աչքերուն վնասակար գիտմը: Այս մեռելէն ետքը օգուտ ընելու արցունք մը, նոյն իսկ մեռելոյն իր կենդանութեանը ժամանակ իր մեղքերէն զղջալէն իր աչքէն Թափածը: Այսին արցունքին գին չօգտեր. չէ Թէ միայն օգտակարութեանը համար, այլ և խիստ քիչ գտնուելուն համար: Չմը գիտեր Թէ ուրիշ մահուանը վրայ կեղծուպատիր յորդ արցունք Թափողները իրենց հոգեւոր մահուանը վրայ գոնէ մէկ սրբաբաղդի հառաչանք մը կ'ընեն մի:

Մեռելի վրայ լալու համար վարձքով լալկան բերելը շատ հին սովորութիւն է. քրիստոնէութեան մէջ ալ շատնցունէ մտած է, բայց այս սովորութեան գաղափարութիւնն ալ շատնցունէ է. Սուրբ Ոսկեբերան հայրապետը շատ ծանր խօսքերով կը պատարակէ. և եկեղեցւոյ հին կանոնաց մէջ մեռելին վրայ լալու համար լալկան կնիկ բերաններուն նըմի ալ կայ:

— Հումնու քաղաքը մեռնողներուն վրայ լալու համար վարձուոր լալկաններ բռնուելէն զատ, հարսնիքի ալ անկարգ անկանոն ծախքի դուռեր բանալու յարմար սովորութիւններ կար: Հարսնիքը որ երկու կողման մէջ սէր պիտի ծագէր, խել մը մարդիկ մանչուն կողմէն. խել մըն ալ աղկան կողմէն, իրարու նոր տղաքան ըլլալով աղբերակներէն անբաժանելի բարեկամութիւն մըն ալ պիտի հաստատուէր մէջընդմէջ. հարսանեաց մէջ իմ անկէց առաջ ոչինչ բաներու համար խաղաղմայ կ'ըլլային. որ ետքը ատենութիւն և Թնամութեան կը փոխուէր. և աւտոր ճարը գտնուելու համար հարկ կ'ըլլար կամ նշանը ետ տալ, որ հարկաւորապէս մանչուն համար տու աղղկան համար ալ բամբասանեաց գուռ կը բանար, որ աղղկանը աւելի վնասակար էր. կամ Թէ որ օտարներուն չարագրգիռ լեզուէն փախելու ուղիէն նէ իրենց կարողութեան վրէժախնդրութեամբ կը պարտաւորէին, որ նոր տուն տեղ եղալին բուն տունը փրցնելու սկզբնաւորութիւն էր, անխաբար պարտքի տակ ձգելով: Այս յիշաւ այն երիտասարդը որ միշտ կարծիք մը ըլլալով, և ծախքն ալ քիչ, հարսնիքի ծախքի համար տարիներով աշխատելով հաղել քիչ մը բան ճարած կ'ըլլայ, անկարգ կարգուած առտունը ատենի պարտաւորութեան համար պարտուց տակ ինչպէս, որից պիտի կարող ըլլայ վճարելու, որ առաջին համար է որ շատ անգամ հարսանեաց ատենը եղած պարտքը շատ երկար կը քնէ և դժուար կը վճարուի:

Այսին ծախքեր առաջ կոտանդներու պիտի և ուրիշ տեղեր ալ կ'ըլլային, և աւելի ծանր: Բայց քանի մի տարի առաջ կոտանդներու պարտքը քաղաքական գերաւոր ժողովը կանոն հաստատակելով, և առաւելուպէս հաստատակութիւն

այն ծախքերուն վնասը ան յայտնի տեսնելով, և վնասուն հարկերին մէկը անգամ վճարելու չափ օգուտ մը չիմանալով այն ծախքերուն դուռը գոյուեցաւ ամեն մէկ ծախքերուն չափ և սահման գրուելով հարկին տիրոջը աստիճանին և բաւականութեանը համեմատ: Ուրիշ քաղաքներ և գիւղեր ալ կոտանդ գնուպոյի և իրարու նայելով նոյն ծախքերը Թեթեւցուցին. և շատ անպիտան և ծաղրական սովորութիւնները որ քիչ ստակով չէին ըլլար, ինքնին վերացուցին, ասոր համար մէկ տեղացի մըն ալ յատուկ խրատ և պատուէր չառնելով:

Այսպէս Թէ անտեղի և Թէ մեծաւ ծախ սովորութիւններ Հումնու ալ կային. որոց մէջ պղտիկ պահատութիւն մը անգամ, երկու կողմանցմը բանալու Թեանց առիթ կ'ըլլար: Այս նայի բարեջան առաջնորդը, որուն հոգեւոր իշխանութեանը տակն է Հումնու ալ. քաղաքին իշխաններուն հետ խորհրդակցելով աղբային ժողովոյն հաւանութեամբ տուած և հրատարակուած հարսանեաց կանոնն անօրէնութեանը համեմատ կարգադրեց այն տեղի հարսանիքներն ալ: Թէ որ Հումնուցիք այս կանոններն անկեղծանելի պահեն և միշտ ասանց հետեւին նէ՝ շատ օգուտներ կը անան: Սիւրբ անոր նայելու էն Թէ հարսնիքի և Թէ ննջեցելոյ համար ծախք ընտելերը, որ իրենց բոլոր ծախքի մեծագոյն մասը հաստատակաց բարեբարութեան գործքերու նուիրեն եկեղեցւոյ, դպրոցան, աղբատաց, քահանայից, եւայլն, որով ամեն կողմէն ջանքեւանեց աղղիքներ կ'ըլլան առ Վրոտուած, որ նոր աղբատանց անարատ և մշտնջենաւոր սէր կը շնորհէ. և ննջեցելոյ հոգեւոր կ'որոշմի:

ԱՐՏԱՎԷՊ

Օգոստոսի 12ին: Միգիլեան մեծ կղզիները ամառը որքան որ հոր կայ նէ կը ցամբին. և բնակիչները իրենց պիտոյքը անձրեւէն կը հոգան, որ սովորաբար ամառը շատ կ'անձրեւէ: Այս տարի սովորականներուն մէկը եղաւ մէկը չէ. դաւ. հորերուն ջուրերը քաշուեցան բայց անձրեւ չէկաւ: Ննախններուն ձեռքերին գտնուած ջուրը իրենց պիտոյիցը համար ինայութեամբ գործածելով անասուններուն խմելու ջուր չմնաց. շատ անասուն ջարդուեցան ջրոյ պահատութեանէն:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Սաբիլ հանգոյցեալ Ռոսիայի վրայ Պ. Յովհաննէսը, որ առաջ հանելու վարդապետութիւնով ծանուցած է. և Գիւն հիմայ վեր խախտ չով խախտ ռուսներ, հիմայ պղծութեց. Տիվան Եօլան Չեմպելի լալին չով լալին: Այս վրայ ծախքի կըրոր Սեղարեւի իմացը լալեալին խախտութիւն չով նոր խախտութիւն հանել է և հին կը կենայ. պէտք ըլլայ նէ Գիւնը լալեալին իմացը լալեալին հալար հոս իմաց պղծութեան:

ՀԱՏԱՐԱԿԻՉ

ԼՐԱԳՐԻՍ

Պրոսպեկ Գիւնանէս

Չամառեանց:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒՄ

Ի ՏՊԱՐԱԿԻ ԵՈՒԿԱՆՈՒ ԻՄԻՆԵԼԵՏԻՍԵԱՆ Ի ՎԵՐԻՐ ԽԵՆԵ